

Jaume Flaquer, jesuïta, expert en relacions entre cristianisme i islam, ha dedicat vuit anys a enllestir la seva tesi doctoral sobre la visió de Jesús d'una de les figures més notables del moviment místic musulmà: Ibn'Arabî. Gràcies a tot aquest treball de dissecció del pensament cristològic i teològic d'Ibn'Arabî, Jaume Flaquer ha estat doctorat recentment per la Sorbona de París. Abans no emprengui rumb a Austràlia, Catalunya Cristiana ha volgut parlar amb ell sobre la situació dels cristians en països islàmics i sobre els punts de trobada entre cristians i musulmans.

La persecució que els cristians pateixen en països islàmics com l'Iraq o el Sudan, és un fenomen recent o bé ja fa anys que es viu?

La situació dels cristians en països àrabs és una situació habitual fins i tot des de fa segles. Ara bé, es donen en els darrers mesos unes coincidències que fan que aparegui en els mitjans de comunicació. Per tant, la qüestió no és que el fenomen sigui nou, sinó que el que ha canviat és la percepció que en té el món occidental. La gran quantitat de musulmans que hi ha a Europa i que demanen drets religiosos ha generat i genera certes pors identitàries en el món occidental, de manera que es produeix una mirada envers els països àrabs i islàmics per veure si hi ha una reciprocitat en matèria de llibertat religiosa. Així com a Europa es produeixen debats identitàris per la presència de l'islam i trobem reaccions de tota mena com por i rebuig, al mateix temps, als països islàmics hi ha influències occidentalitzadores i de canvi cultural molt importants. Només cal veure com han anat canviant els països del Golf. Continuen sent islàmics, però la quantitat de població no musulmana és espectacular a causa de la immigració estrangera. Tot això té una influència important i també els genera problemes identitàris que, sumats al sistema polític dictatorial, fa que es vegi la religió com una possible solució.

En quins països es viu aquest islamisme més radical?

On hi ha una menor llibertat religiosa és als països del Golf, sobretot a Aràbia Saudita. Aquest és l'islamisme més radical i més anticristià. Però, precisament, allí gairebé no hi ha cristians i no hi ha una Església autòctona. Hi ha una immigració cristiana important procedent de les Filipines, però que són treballadors i tenen ben pocs drets. En altres països islàmics on sí que hi ha minories cristianes, estatalment no podem parlar de persecució, però sí de situació d'inferioritat.

Però com podem entendre el fet que es matin cristians?

La matança de cristians té més a veure amb un fonamentalisme de minoria islamista radical que amb l'islam en general. L'islam en aquells països situa el cristianisme en una situació de ciutadania de segon ordre, sense cap mena de dubte, però la seva persecució és deguda a minories fonamentalistes.

Podem parlar de persecució als cristians?

La problemàtica dels cristians en el món àrab jo la formularia com a situació de ciutadania de segon ordre i de pressió cap a la conversió a l'islam. Són comunitats que estan abocades, per la pressió de l'islamisme, a arribar algun dia a convertir-se. No és que hi hagi una persecució, simplement no hi ha llibertat religiosa. A Egipte, per exemple, hi ha una presència pública de la religió cristiana més gran fins i tot que no pas aquí. Jo he estat vivint a Egipte i, per exemple, quan se celebra la festa de la Mare de Déu d'Agost els carrers cristians s'omplen d'imatges de la Mare de Déu, la gent empapera les seves botigues

d'elements cristians i la gent es tatua la creu. Per tant, la presència pública de la religió és important. El que passa és que és una presència pública necessàriament de segon ordre. Allí on hi ha una església, posaran una mesquita al costat. Es viu una tolerància religiosa però no podem parlar, evidentment, de llibertat religiosa. Per exemple, està prohibit que un musulmà es converteixi al cristianisme i, per tant, s'ha de portar d'amagat perquè, si no, patirà persecució. Precisament tenim a Catalunya un refugiat polític procedent d'Egipte perquè estava perseguit a causa de la seva conversió al cristianisme. A Egipte hi ha problemes legals concrets: si en una família cristiana el pare es fa musulmà, els fills menors d'edat esdevenen necessàriament musulmans. I, si la filla esdevé musulmana, ni que tingui 17 anys, ja no podrà viure com a cristiana. Necessàriament s'haurà de casar amb un noi musulmà — perquè una noia musulmana no es pot casar amb un cristià —, la qual cosa és aberrant. Aquesta noia, que fins aleshores havia format part de la comunitat copta, es veu obligada a entrar a la comunitat islàmica a causa de la conversió del seu pare.

Es viuen moltes conversions de cristians a l'islam?

Hi ha conversions cap a les dues bandes, però evidentment n'hi ha més cap a l'islam. Hi ha per descomptat conversions que són fruit de camins de recerca personal. Però moltes ho són per qüestions matrimonials, i en aquest punt es viu una descompensació: un noi musulmà es pot casar amb una cristiana i la cristiana pot continuar sent cristiana. Una musulmana, en canvi, no es pot casar amb un cristià, tret que aquest es converteixi a l'islam. Amb tot, també pot passar que la noia cristiana que s'ha casat amb un musulmà s'acabi convertint a l'islam per evitar el rebuig per part de la seva família. Per tant, les conversions per qüestions matrimonials van gairebé sempre cap a una sola banda. Amb tot, també hi ha musulmans que de forma individual descobreixen la riquesa del cristianisme, especialment de la misericòrdia de Jesús, que és el que més atreu els musulmans. També hi ha cristians o no creients que descobreixen la riquesa de l'islam.

Tenen poc futur els cristians en aquests països?

És difícil de respondre aquesta pregunta perquè, d'una banda, hi ha el desig que tinguin futur i, de l'altra, hi ha la realitat concreta. La realitat és que el tant per cent de cristians dels països islàmics disminueix a poc a poc. Hi ha excepcions, com el fet d'Indonèsia, que és el país islàmic més important. És un dels pocs països on l'islam es viu en molts llocs com a religió simplement sociològica i, en canvi, el cristianisme és la minoria de gent que viu la religió en profunditat. Allí es dona un nombre important de conversions de l'islam al cristianisme. Seria la situació invertida del que vivim a Europa, on el cristianisme és la religió sociològica mentre que la minoria islàmica es pren més seriosament la religió.

En quin sentit, un musulmà pot sentir-se atret pel cristianisme?

La problemàtica interna d'un musulmà que es planteja la seva conversió al cristianisme és molt gran perquè sempre li han ensenyat que l'islam és la plenitud del cristianisme, i la seva superació. Per això és molt difícil voler anar cap enrere, perquè seria com anar enrere en la història. Això, sumat al fet que està prohibit deixar l'islam, fa que les conversions siguin molt poques. Hi ha un hadit atribuït a Mahoma que autoritzaria la pena de mort en el cas de la conversió. En la majoria de països islàmics no s'aplica aquesta pena, però sí que s'expulsaria del país l'occidental que l'ha batejat o es discriminaria aquella comunitat acusada de proselitisme. El proselitisme sovint està penat amb presó. Malgrat aquestes dificultats, el musulmà comença a conèixer Jesús de manera intraislàmica, és a dir, a partir d'allò que els textos musulmans diuen sobre Jesús. Però, especialment en contextos on hi ha

violència religiosa islàmica i fonamentalisme islàmic, a partir de la transmissió d'una imatge radical de l'islam i violenta, el musulmà descobreix que el mateix islam presenta Jesús com una figura profundament pacífica i misericordiosa. I descobreix que aquell mateix islam violent presenta la figura de Mahoma com una figura bel·licosa i violenta. El primer que presenta aquesta imatge és l'islam violent que està justificant la persecució de cristians. Però no només la violència contra els cristians, sinó contra qualsevol musulmà, perquè els primers que pateixen la violència islamista són majoritàriament els musulmans. Per tant, aquest musulmà que descobreix la misericòrdia de Jesús a través dels textos islàmics i que està veient com un radicalisme islàmic els està presentant la figura de Mahoma com a figura radical i violenta, es gira cap a la figura de Jesús i després s'acaba girant cap al cristianisme, que desenvolupa la misericòrdia i l'amor de Jesús en tota la seva extensió.

En què es basen a l'hora de justificar aquest islamisme tan radical?

L'Alcorà és el mateix per a tothom, però hi ha una gran diversitat de llibres que recullen les sentències de Mahoma. Així com en l'Alcorà hi ha diferència d'interpretació, de totes aquestes dites que recullen allò que Mahoma va dir i va fer, hi ha autors que reconeixen la totalitat d'aquestes sentències, d'altres en reconeixen una part, i d'altres només una minoria. Hi ha islams diferents segons si accepten tot el conjunt de sentències atribuïdes a Mahoma o bé solament una part. El problema de l'islam és que Mahoma va sortir a fer la guerra amb les seves tropes, a diferència de Jesús, i això el situa lluny del paradigma pacifista com Jesús o Gandhi. Això no vol dir que no hi hagi hagut violència als països cristians, però en tot cas necessàriament la violència xoca frontalment amb l'Evangeli, perquè Jesús no va agafar les armes sinó que va parar l'altra galta. Tampoc no vol dir que a Mahoma se l'hagi d'interpretar com un violent, perquè l'islam moderat i més progressista intenta interpretar aquella presa d'armes de Mahoma a partir dels criteris de legítima defensa, similars als que l'Església de l'Edat Mitjana va reconèixer com a acceptables.

Com és vista la figura de Jesús per l'islam?

Jesús és un dels grans profetes, és el profeta més gran després de Mahoma, solament equiparable a Moisès i Abraham. Jesús és l'únic profeta que neix sense haver estat tocat per la temptació del dimoni i té unes capacitats miraculoses que superen les de tots els altres profetes. Jesús és anomenat pels musulmans «esperit de Déu», i també «paraula de Déu». És una figura essencial dintre de l'islam i se'n subratlla la misericòrdia, i la vida d'austeritat i pobresa. Per tant, és una figura necessàriament atractiva per a tot musulmà. El musulmà està obligat a venerar i creure en allò que Jesús ha aportat de la part de Déu; està obligat a creure en la revelació que Jesús ha aportat a la humanitat. El que passa és que l'islam ho interpretarà a partir de l'Alcorà. Per tant, la revelació que Jesús ha aportat a la humanitat necessàriament, per a un musulmà, haurà d'estar d'acord amb l'Alcorà.

Jesús és una figura clau de confluència entre cristians i musulmans?

Sí, i també Maria, que és una de les dones grans de la història. A més, en reconeixen la virginitat. Tot i que no hi ha pecat original en la teologia islàmica, reconeixen que Maria, quan va néixer, no va ser tocada tampoc per la temptació del dimoni. Per tant, la puresa de Maria està també reconeguda per l'islam.

Què ha descobert vostè en l'espiritualitat de l'islam?

A mi m'ha impressionat la profunditat religiosa veritable de molts musulmans, i m'ha impressionat també la focalització de tota l'energia espiritual de la persona cap a un punt

únic: la unitat de Déu. És a dir, el musulmà, en la seva experiència religiosa, se sent com convergit envers un punt únic, que és Déu. Això genera en el musulmà una actitud d'adoració i de lliurament absolut que s'expressa corporalment amb aquella forma visible de la pregària islàmica, amb el rostre posat a terra, que simbolitza aquest descens o abaixament de la persona humana per trobar-se amb Déu, i que no és diferent d'aquest abaixament que ens demana el cristianisme: «Si el gra de blat no cau a terra i mor no dona fruit»... Aquí hi ha una dimensió d'abaixament per després ascendir, que és el mateix moviment de l'encarnació: abaixament de Jesús fins a la terra per, després de morir en creu, ser exaltat a la dreta de Déu. Aquest moviment de descens i ascens, aquest moviment que travessa els evangelis, és el que viu l'espiritualitat islàmica amb aquesta prostració en l'oració. En el moment de màxim abaixament és quan l'ésser humà es troba amb Déu, amb aquell que està per sobre de tot. Aquesta dinàmica és paral·lela a l'abaixament i a l'exaltació que viu el Crist i que estem cridats a viure tots els cristians.

Quin és l'estat de salut del diàleg islamocristià?

El diàleg teològic és quasi exclusiu d'especialistes, però el diàleg que consisteix en la col·laboració i l'amistat entre musulmans i cristians concrets gaudeix de molt bona salut. En l'àmbit de l'amistat i trobament de la vida diària, i en l'àmbit de la col·laboració per un món més just hi podem participar tots. El més important del diàleg interreligiós, a qualsevol nivell, és aprendre a entendre l'altre amb profunditat. En termes ignasians, parlariem de coneixement intern de l'altre, de coneixement de les seves raons internes, d'allò que el mou a fer el que fa, a dir el que diu, a pregar com prega, a creure el que creu. L'objectiu fonamental del diàleg interreligiós és entendre l'altre des de l'altre, i aprendre a estimar-lo a partir d'aquest coneixement intern de l'altre. I quan s'estima l'altra persona, ja no es parla de l'altre de la mateixa manera.

La immigració comporta el fet d'agafar-se a la religió com a fet identitari?

Per a molta gent, sí. Si bé és cert que hi ha molts immigrants que, un cop a Europa, perden la seva pràctica religiosa, n'hi ha d'altres que en sentir-se perduts i desorientats busquen la seva taula de salvació en la religió. Sobretot quan es troben que no són acceptats com a espanyols i catalans aquí, quan senten al mateix temps que van deixant de ser marroquins o pakistanesos perquè fa temps que van abandonar el seu país, quan es troben, en definitiva, entre dues aigües, agafen la religió com a eix vertebrador de la seva pròpia identitat. A partir d'aquí tornen certs ideals panislamistes, en el sentit de recuperar un islam universal.

Els musulmans presents als països d'origen estan atents als avenços dels musulmans d'aquí?

Sí, els arriben notícies. Ells saben que es van obrint mesquites. El problema és que es genera, sobretot en mitjans tradicionalistes dels països islàmics, el contrari del que nosaltres voldríem o esperaríem. Nosaltres voldríem que l'obertura de mesquites a Europa generés també un progrés en la llibertat religiosa en aquells països, però en els àmbits tradicionalistes dels països islàmics es genera més aviat la idea del somni de l'ampliació de l'islam a Europa. Els immigrants que vénen aquí no tenen aquesta idea en absolut, però hi ha grups tradicionalistes que veuen aquests gestos com una expansió de l'islam.